

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תריז
ערש"ק פרשת תולדות ה'תשע"ח

"גדולה" - בת ג' שנים?

אהבתו של אברהם ויראתו של יצחק

פלוגתת הראשונים במעשר קודם מ"ת

"מה אתה צריך" ו"על מה צריכים אותך"

פֶּתַח דְּבַר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תריז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אוריינתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר
זאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

יוצא לאור על-ידי:

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק,
הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום
חריטנוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

המענה על "על מה צריכים אותי"

הפתגם הקדוש שאמר כ"ק רבינו הגדול "אתה אומר רק מה אתה צריך ועל מה צריכים אותך אין אתה אומר" צריך להיות חקוק בלב כל אחד ואחד מאנ"ש שי' . . ותמיד יהי' לנגד עיניו "על מה צריכים אותי".

תכלית בריאת גוף האדם וירידת נשמתו למטה ידוע הוא לכל, כי איננה בשביל כל עניני החומר והגשם, והדברים בזה ידועים ומפורסמים באופן שאינו דורש ביאור כלל, ואשר על כן הנה על כל אחד ואחד מאנ"ש שי' . . לעשות סביבה של תורה אור, לעורר בלימוד ברבים ובחיזוק היהדות ובקנייני המדות טובות באהבת ישראל, אשר כל זה הוא מענה ברורה על הפתגם "על מה צריכים אותי".

(אגרות קודש חלק ג' עמ' תלח ואילך)

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

"גדולה" – בת ג' שנים?

מלשון רש"י משמע שרבקה נישאת בהיותה "גדולה", ולכאורה תמוה, הרי רבקה הייתה אז בת ג' שנים? / יחדש שגדלות לפני מתן תורה לא הייתה תלוי' בגיל, אלא בטבע האדם, ועל-כן בנוגע לענין הנישואין נחשבה רבקה כ"גדולה" גם בהיותה בת ג' שנים
(ע"פ לקוטי שיחות ח"י שיחה ב' לפ' חיי שרה; חפ"ז שיחה ג' לפרשתנו)

פנינים.....ט

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....י

"קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"

ביאור הדמיון בין יצחק לאברהם במהותם וענינם הרוחני, אף שבפשטות נראה דהיו בב' בחינות הפכיות זו מזו; ביאור ענין מידות האהבה ויראה, והטעם שיראה דוקא היא המביאה לידי שלמות הדביקות בהקב"ה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל שיחה א' לפרשתנו)

פנינים.....יג

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....יד

פלאגת הרמב"ם והראב"ד במעשר קודם מ"ת

יביא מה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר "מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע; יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז מיישב דרך אי נחדש שנתינת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי שפיר דברי המדרש

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ה שיחה א' לפרשתנו)

תורת חיים.....כא

חוקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם

דרבי החסידות.....כד

"על מה צריכים אותי"

מקרא אני דורש

"גדולה" – בת ג' שנים?

מלשון רש"י משמע שרבקה נישאת בהיותה "גדולה", ולכאורה תמוזה, הרי רבקה הייתה אז בת ג' שנים? / יחדש שגדלות לפני מתן תורה לא הייתה תלוי' בגיל, אלא בטבע האדם, ועל-כן בנוגע לענין הנישואין נחשבה רבקה כ"גדולה" גם בהיותה בת ג' שנים

בפרשתנו מספר הכתוב אודות נישואי יצחק ורבקה: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לכן הארמי לו לאשה" (כה, כ). ורש"י מפרש, אשר רבקה היתה אז בת שלוש שנים בלבד:

"כשבא אברהם מהר המורי נתבשר שנולדה רבקה, ויצחק הי' בן שלוש שנים ושבע שנה .. המתין לה עד שתהא ראוי' לביאה שלוש שנים, ונשאה".

והנה, בסדרה הקודמת – פ' חיי שרה – מסופר אודות הליכת אליעזר לשדך את רבקה ליצחק, ובתוך הדברים מסופר על אמה ואחי' שאמרו "נקרא לנערה ונשאלה את פי'" (פרשתנו כד, נז).

ובמדרש רבה על אתר (ב"ר פ"ט, יב): "אין משיאין את היתומה אלא על פי'". וההדגשה בזה היא, שהוצרכו לשאול את פי' כיון שרבקה היתה אז קטנה היתומה מאב (שהרי בגדולה – שהיא ברשות עצמה – אין הבדל בין יתומה לאשה אחרת). ובילקוט שמעוני (רמז קט) איתא להדיא: "אין משיאין את הקטנה אלא על פי'".

אמנם רש"י משנה מלשון המדרשים הללו, וכתב:

סיפור מאחד מחסידי אדמו"ר הזקן נ"ע

בטח שמעת סיפור הארוך הנודע מאחד מגדולי החסידים של כ"ק רבינו הגדול [אדמו"ר הזקן נ"ע] שהי' גביר גדול ובעל צדקה מופלג ועובד ה' משכיל בדא"ח, ולמדן מפורסם, ובעת מן העתים, ר"ל, אבד את כל הונו הרב ונשאר בעל חוב גדול, וגם בעת ההיא הגיע מועד נשואיהם של אחדים מקרוביו מבני משפחתו, שהבטיח להם לתת צרכיהם בנדוניא והוצאת החתונה, וגם מועד נשואי שתיים מבנותיו אשר נשתדכו כבר.

ויבוא לכ"ק רבינו הגדול וישפוך את לבבו ברוב כבי ובצער פנימי, באמרו אם יסרו השי"ת וח"ו גור עליו עניות, מצדיק עליו את הדין, אבל איך אפשר הדבר אשר, ח"ו, ישאר בעל חוב ולא ישלם או שלא יקיים מוצא שפתיו אשר הבטיח לקרוביו ובני משפחתו, וגם נשואי בנותיו בכלל, הלא הבטיח להם בהיותו עשיר, אשר על פי תוה"ק הי' לו רשות להבטיח, ואם עתה לא יקיים הבטחתו הוי חילול השם.

ויבכה במרירות עצומה על העונש הגדול, ר"ל, אשר מענישים אותו מן השמים בחטא של חילול השם, ויעורר רחמים ותחנונים לפני כ"ק רבינו הגדול, כי יעורר עליו רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים האמיתים, כי ישלם החובות שלו ויקיים הבטחתו, ואח"כ מקבל עליו כל הנגזר, ח"ו, עליו בעניות.

ויסיים דבריו, רבי אני צריך לשלם כל חובותי, אני צריך לתת לכל הקרובים ובני המשפחה את מה שהבטחתי להם, ואני צריך להביא לשתי בנותיי את אשר הבטחתי להן.

כ"ק רבינו הגדול הי' נשען על אצילי ידיו הק' בדביקות עצומה ושמע תחנוניו ובכיותיו, כעבור זמן נכון הרים כ"ק רבינו הגדול ראשו הקדוש, ואמר בדביקות עצומה: אתה אומר רק מה אתה צריך, ועל מה צריכים אותך אין אתה אומר.

כשמוע החסיד דברי כ"ק רבינו הגדול נכנסו הדברים בעומק פנימית נקודת לבבו ויפול מלא קומתו ויתעלף, וירא ר' זלמן המשרת העומד בפתח ויקרא לשנים מהחסידיים שעמדו בחדר השני, ויוציאוהו וישפכו עליו מים ויעשו כמה סגולות עד שהעירו אותו מהתעלפותו.

כשהתעורר לא דיבר עם איש מאומה, והתחיל להתעסק בעבודה בתורה ובתפלה בחיות חדש ובמסירה ונתינה כזו ששכח על הכל, ואם היות שלא דיבר עם שום איש ובכל יום הי' יושב בתענית ועוסק בתורה ועבודה שכלב הי' בשמחה גדולה וכל עבודתו היתה בחיות רב ובעליצות הנפש.

...ביום השני בשבוע ההוא קרא כ"ק רבינו הגדול את החסיד, ויברכהו בהצלחה ויצווהו לנסוע לביתו לעסוק במסחרו, וכעבור איזה זמן נתעשר וישלם את החובות ויקיים את הבטחותיו, ויעש חתונת בנותיו, ויתן הרבה צדקה יותר מבתחילה.

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

"על מה צריכים אותי"

כ"ק רבינו הגדול ה' נשען על אצילי ידיו הק' בדביקות עצומה ושמע תחנוניו
ובכיותיו, כעבור זמן נכון הרים כ"ק רבינו הגדול ראשו הקדוש, ואמר בדביקות
עצומה: אתה אומר רק מה אתה צריך, ועל מה צריכים אותך אין אתה אומר.

◇ ◇ ◇

קביעות לימוד ברבים

במענה על מכתבך, טוב הדבר שקבעת מושבך להצלחה בגו"ר ברמת יצחק, ויזמין לך
השי"ת פרנסתך בריוח ובמנוחה שתוכל לקבוע עתים לתורה.

והפלא עליך מדוע לא עשית מאומה על דבר קביעות לימוד ברבים, ואיך אפשר
הדבר, אשר מבין החמש מאות איש – כן ירבו – היושבים במקומך לא מצאת עדיין
שנים שלשה אנשים זקנים או בינונים, אברכים, צעירים או בחורים, ללמוד עמהם דא"ח.

בשום אופן לא אוכל להאמין אשר בין קיבוץ חרדים כזה – כן ירבו – לא ימצאו כאלה
אשר יראו להם מאמר חסידות, או שיחה, ובפרט אם יעוררו על זה ולא יתעוררו.

אין זה כי אם העדר עבודה ופועל, וביותר העדר הרגשת האחריות המוטלת על כל
אחד, יהי מי שיהי, גם אם בינוני בידיעת הלימודים בנגלה ובדא"ח, וצעיר בעבודה
שבלב, עליו החובה והמצוה לעשות סביבה טובה, והוא לעורר להתעניין בקביעות
לימודים ברבים בהלכה ובאגדה, ובאמירת שיעורי תהלים אחר התפילה, ולימוד דברי
חסידות, ובמקום שאין מי שילמוד לפניהם ילמוד בעצמו כפי יכולתו.

"ונשאלה את פי' – מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה".

ולכאורה, מלשון רש"י "שאיין משיאין את האשה אלא מדעתה" (ולא "היתומה" או
"הקטנה") – משמע כי רבקה היתה "אשה" גדולה; ואיך מתיישב זה עם דבריו בפרשתנו,
שרבקה היתה בת שלוש שנים בלבד?!

ב. וי"ל בפשטות, ובהקדים דברי רש"י בהמשך הסדרה (כה, כז), עה"פ "ויגדלו הנערים
ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים", וז"ל:

"כ"ל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם; כיון
שנעשו בני י"ג שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודה זרה".

ולפום ריהטא כוונתו בזה, שמעשיו של אדם מבוגר מוכיחים הם על תכונות נפשו, כי
מי שהוא בר דעת ובעל אחריות הרי מעשיו תוצאה מתכונות נפשו (לטוב או למוטב);
אמנם אין להוכיח תכונות נפשו של אדם על פי מעשיו בקטנותו, כשאנו מבוגר ואינו
אחראי על מעשיו.

אמנם צ"ע לשם מה הדגיש רש"י זה ש"לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק
בהם מה טיבם" – דלכאורה, הענין כאן הוא זה שלפני גיל י"ג היו קטנים ועדיין לא ה'י'
ממש במעשיהם אליבא דאמת, ולמאי נפק"מ הדקדוק בטיבם מצד אדם אחר?

אלא יש לפרש, שבאמת בנוגע לעצמם – הרי יתכן וגם לפני גיל י"ג ה'י' ממש
במעשיהם; כי לפי "פשוטו של מקרא", אין ענין קטנות וגדלות תלוי בגיל י"ג שנה
דוקא, אלא בטבעו של כל יחיד בפרט – יש מתבגר בגיל מוקדם ויש המאחר להתבגר.
וא"כ, יתכן שיעקב ועשו הגיעו לבגרות מוקדם יותר ושפיר ה'י' ממש במעשיהם עוד
לפני היותם בני י"ג.

אלא שכיון וע"פ רוב הטבע הוא שבגיל י"ג שנה נעשה גדול בשכל ודעה, לכן מאז
והלאה מדקדקים בו הבריות ומכירים במעשיו, משא"כ לפני גיל זה אין רגילים לדקדק
בו, מכיון שע"פ הרוב עדיין לא נתגדל בשכל ודעה. וכן הוא בנדר"ד, שאף שבפועל
יתכן וה'י' במעשיהם של יעקב ועשו ממש עוד לפני היותם בני י"ג, הרי לא ה'י' ניכר זה
לאחרים שעדיין לא דקדקו בהם – ורק כאשר ה'י' ברור ש"ויגדלו הנערים", כשנעשו בני
י"ג, אז התחילו לדקדק במעשיהם וניכרו עניניהם לרבים.

ג. ולאחר הקדמה זו יובן בפשטות לגבי רבקה, שאף שבשנותי' היתה קטנה, הרי
מסופר בפ' חיי שרה (כד, יד) שאליעזר נתן סימן לעצמו: "והי' הנערה אשר אומר אלי'
הטי נא כך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק ובה
אדע כי עשית חסד עם אדוני", וכן עשה כשראה את רבקה: "וירץ העבד לקראתה ויאמר

ועוד זאת, אשר אין האמת סובל שניות, ובנוגע לעמנו גוי אחד בארץ, הרי כל שניות ממנו והלאה, אפילו אם לתקופה קצרה מקבלים אותה מפני כמה סיבות, וכמו שאין לנו אלא אלקה אחד כך אין לנו אלא תורה אחת, אשר קדושה היא כמו בדברה הראשונה אנכי ה' אלקיך כן גם בכל שאר האותיות והתיבות אשר מראשיתה ועד סופה.

ואין להתירא אשר הנוער לא יקבל זה, כי רואים במוחש את ההיפך, אשר דוקא האמת הגלוי ובלי פשרות מתקבל אצלם, אף שבחייהם המעשים עדיין לא הגיעו למדריגה לעמוד בכל הנסיונות הנפגשים בחיי האדם.

עבודה בעניני עצמו מסייעת בעבודת החינוך

הנקודה התיכונית מכל האריכות האמורה היא, אשר על כל אחד ואחת מבעלי השפעה וביחוד בשדה החינוך הכשר, לעבוד בכל מרצו ויכולתו בעבודה קדושה זו, ואף שאסור לו לוותר אפילו על הגרוע שבין תלמידיו, אסור לו גם כן לרפות ידיו ממלאכתו מלאכת שמים זו, אם רואה בלתי הצלחה בעבודתו, וסוף סוף דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, ובמשך הזמן יראה פרי טוב בעמלו.

- מובן שאם בכל עניני האדם זקוקים לעזר מן השמים, על אחת כמה וכמה בעבודת החינוך, אשר הכחות המנגדים על ה' ותורתו, נלחמים בזה בכל האמצעים והאופנים, ולהוספה בעזר מן השמים צריך להשתדל ע"י שלימות עצמו ובעניני עצמו, והענין כפשוטו בחיים היום יומים, מתאים לתורתנו תורת חיים ומצותי, ואין זה סתירה לעבודה עם הזולת, ואדרבה אחת מסייעת לחברתה.

ישמחני אם אקבל מכתב ידיעות ממנו שממשיך בעבודתו בהשפעה הרצויה בחוגו ובסביבתו, השפעה ברוח ישראל סבא במרץ ההולך וגדול מזמן לזמן, ותקותי חזקה אשר כעבור משך זמן לא ארוך, יוכל לבשר גם כן שנראים פירות בעבודתו.

(אגרות קודש ח"ב אגרת ג'תתפ)

הגמייאני נא וגו' (כד, יז) -

ומכיון שאליעזר דקדק במעשי של רבקה והכיר אותה על ידי זה, וכמו שמפרש רש"י (שם, יד) שעל ידי מעשי נוכח ש"ראוי היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם", הרי מוכח שהיתה נחשבת כ"גדולה" שמדקדקים ואפשר להכירה במעשי.

ומעתה מובן דיוקו של רש"י ש"אין משיאין את האשה אלא מדעתה", כי ב"פשוטו של מקרא" היתה רבקה כבר "גדולה" (בדעתה) באותה שעה.

[ולהעיר, שבגור ארי' הקשה: "למה נשא יצחק קטנה, דהא אמרינן (קידושין מא, א) אסור לקדש את בתו עד שתגדל ותאמר בפלוגי אני רוצה" - ולפי המבואר ב"פשוטו של מקרא" כאן הרי קושיא מעיקרא ליתא, כי רבקה נחשבה כ"גדולה"].

ד. ולהוסיף, שביאור זה שבדרך הפשט - יש לו מקום גם לפי דרך ההלכה:

ידוע, שקיימות שתי דיעות במקור הדין ש"בן שלש עשרה למצוות", וכמו שמביא רש"י בפירושו למסכת אבות (סוף פרק ה. וראה גם רש"י נזיר כט, ב. שו"ת הרא"ש כלל טז. ועוד).

לפי שיטה אחת, למדים דבר זה ממה שנאמר במעשה שכם "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגו'" (וישלה לך, נה), שהיו אז בני י"ג שנה וקראם הכתוב "איש" שמורה על גדלות. ולפי זה הוא ענין טבעי, שבגיל י"ג שנה נעשה גדול בשכל ודעה ("איש");

אמנם לפי השיטה השני, ראי' זו אינה אלא אסמכתא בעלמא, ובאמת אין זה תלוי בטבע, אלא הוא מהשיעורים שהם "הלכה למשה מסיני".

ונפקא מינה להלכה - לענין בני נח (ראה גם לקוטי שיחות ח"ה עמ' 421):

להשיטה שגיל י"ג נלמד מהכתוב ומטעם שטבע האדם הוא שבגיל זה נעשה גדול - אז גם בן-נח מחוייב במצוות בזמן זה, כי מכיון שהתורה גילתה שבטבע נעשה אז גדול אין הבדל בין ישראל לבן-נח;

אמנם להשיטה שזוהי "הלכה למשה מסיני", אין זה שייך לבני נח שלהם "לא ניתנו השיעורים" (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י), והרי זה תלוי בכל אחד ואחד לפי טבעו ומצבו הפרטי (ראה רמב"ם שם ובפ"י ה"ב. שו"ת חתם סופר חלק יורה דעה סי' שיז).

ומעתה יובן בנדוד, שע"פ המבואר בספרים שלהאבות ה' דין בני נח (ראה שקו"ט בפרשת דרכים דרך האתרים דרוש ראשון. בית האוצר בתחלתו. לקוטי שיחות ח"ה עמ' 143 ואילך. ובכ"מ), הרי דין הגדלות שבהם ה' תלוי בכל אחד לפי טבעו הוא, ואתי שפיר שנחשבה רבקה כ"גדולה" אף שבגיל עדיין לא היתה בת י"ג שנים.

ה. ולהעיר עוד, דהנה נתבאר במק"א (ראה במדור זה בגליונות הקודמים. וש"נ) אשר מזה שרבה היתה אז בת שלוש שנים בלבד, ואעפ"כ הדליקה נר שבת – כדברי רש"י בפ' חיי שרה (כד, יז) "שכל זמן ששרה קיימת הי' נר דלוק מערב שבת לערב שבת . . ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה הזר" – ראי' להמנהג בהרבה קהילות, שמחנכים גם את הבנות הקטנות להדליק נר שבת, אף שעדיין לא הגיעו לגיל חיוב מצוות.

ולכאורה, ע"פ מה שנתבאר כאן הרי אין לראי' זו מקום – כי שאני רבקה שהיתה דעתה מפותחת ובמילא הי' לה דין של "אשה (גדולה)", וכנ"ל בארוכה.

אך כד דייקת שפיר, מסתבר לומר שזה שהי' לה דין "גדולה" – הוא רק לגבי ענינים טבעיים ולגבי דיני בני נח, שזה תלוי בגדלות השכל בלבד;

אולם הדברים שעשתה רבקה (לא מצד דיני בני נח, אלא) כחלק מקיום התורה של בני ישראל, כלומר: זה שהקדימו לקיים דיני התורה (אף שלא ניתנה עדיין) – הרי בזה שיעור הגדלות נקבע כמו שהוא לאחר מתן תורה, שדוקא בגיל י"ב וי"ג נעשים מחוייבים במצוות ולא לפני כן.

במלים פשוטות: באותם ענינים שהאבות קיימו רק מצד דיני התורה דישאל – הרי כ" הפרטים בזה היו בהתאם לדיני ישראל, ולא באופן של "תרת דסתרי".

ומעתה, כיון שהדלקת נר שבת היא דבר ששייך מצד דיני ישראל בלבד (ואין לכן נח שייכות לזה כלל וכלל), הרי כאשר קיימה רבקה דין זה קיימה אותו בהתאם לההלכה כפי שהיא אצלנו, ומזה שאעפ"כ הקדימה להדליק לפני גיל י"ב שנה – מוכח שמתאים הדין גם אצל בנות דידן. וק"ל.

ומחנך ונשיא, והי' לו ארבעה ועשרים אלף תלמידים, תלמידים בערכו, זאת אומרת שלפי מצב ידיעותיהם ואופיים, רב ומשפיע שלהם צריך הי' להיות בממדי איש כרבי עקיבא, ומפני סיבה הנה מתו כולם ר"ל ועלולה היתה התורה שתשתכח מישראל, והעמיד רבי עקיבא חמשה תלמידים, והם החזירו את כל התורה שבעל פה והפיצוה בישראל בזמנם ובדורם, ונמסרה דור אחר דור עד שבאה אלינו ולבנינו ולבני בנינו עד עולם.

– פשוט שאין תורתנו ספר סיפורים בעלמא, כי אם תורה כמשמעה לשון הוראה, אשר כל ענין שבה, מלמד הוא ומורה דרך לכל אחד ואחת, וביחוד סיפור הנ"ל הוא מופת חי אשר על האדם לנצל כשרונותיו בכל האפשרי, ואיזה תופעה שלא תפגע בו בעבודתו זו, איננו רשאי שתפעול עליו איזה נמיכת רוח, ואפילו אם הוא ח"ו על דרך האמור לעיל, אשר עמל של כמה שנים אבד בתוהו, כפי הנדמה לעיני בשר, עליו להמשיך במרץ ובשמחה בעבודתו הקדושה.

וסוף כל סוף בודאי יצליח, אף שאפשר על דרך האמור לעיל שבמספר גדול לא הצליח או שלא עשו פרי, הרי שבכמות קטנה יצליח הצלחה מופלגה, שתמלא את כל החסרון ותשביע רצונו בעד כל העמל אשר עמל, וכלשון הכתוב המוכב על ידי חכמינו ז"ל בסיפור הנ"ל, בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך, כי אינך יודע איזה מהם יוכשר.

דוקא האמת הגלוי ובלי פשרות מתקבל אצל הנוער

בודאי צריך להתעורר רגש של מרירות, על כל אחד ואחת הנוטה מדרך הישרה מדרך התורה והמצוה, אפילו אם נטייתו זו היא רק לימים ספורים ובענינים קלים, כי כל רגע ורגע יקר הוא, וכל פעולה ופעולה רבת ערך, ובפרט צריך להיות רגש מרירות זו אצל המחנך והמשפיע, אבל המסקנות ממרירות זו הן, אשר בודאי צריך להוסיף אומץ בעבודתו אשר עד עתה, לשפרה ולהשלימה, והרי כלל כללו, אין לך דבר העומד בפני הרצון, ולא רק בנוגע לתלמידים חדשים ולמושפעים חדשים, אלא גם בהנוגע לאלו שלעת עתה לא נראית השפעתו בהם, או שנעלמה מעיני בשר, ועוד ביתר שאת.

וצריך להביא ולהסיק בחשבון אשר דרך הפשרה, אינה מצליחה בכלל, וביחוד בין הנוער, כי טענתם פשוטה, שאם אפשר לעשות פשרה לשליש ולרביע, אפשר ג"כ להגדילה ולעשות פשרה למחצה וליותר, ועוד זאת, אשר אם הדבר סובל פשרות, הרי זה עצמו ראי' שאינו האמת, כי דרכי השקר מרובות הן, אבל דרך האמת היא אחת, ואף שרואים שאי אפשר להפוך את התלמיד או תלמידה בבת אחת ולעשותו אדם השלם, ושינוי אפשרי הוא רק לאט לאט ומן הקל אל הכבד, הנה בשעת התעמולה עצמה מוכרחת ההסברה, שהדברים אשר אותם דורשים מאתו, אין הכ"ה הם ואינם ממצים את השלימות, כי כל אחד ואחת מחויב בכל התרי"ג מצוות, ורק שבהתחשב עם מצבו, מתחילים אתו בענין פלוני ופלוני, כיון שאינו מוכשר לעת עתה לקבל הכל ביחד.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

תורת היים

מכתבי קודש עם עצות והדרכות
בענייני עבודת השי"ת בחיי היום יום

חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם

נפילת רוח של עסקן – תוצאותי בלתי רצויות

...נעם לי לקבל עתה מכתבו, אף כי מובן שאינני שבע רצון ממצב הרוח הנשקף בו, והוא נפילת רוחו על אשר לפי דעתו אינו רואה פרי בעמלו ובעבודתו בתוככי הנוער.

ואף כי מובן אשר שביעת רצון גמורה של עסקן ובר פועל איננה מביאה תוצאות טובות ביותר, כי עלולה היא להחליש את המרץ אשר בו, כיון שהיצר מפתחו לומר, עשית דין והצלחת, ועתה יבואו אחרים וימשיכו;

הרי גם קצה השני, היינו רגש של יאוש ואפילו של נפילת רוח חזקה, תוצאותי בלתי רצויות ועוד יותר מזיקות מאשר התוצאות מהקצה הראשון, כי הרפיון הנגרם על ידה גדול יותר.

חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם

בהנוגע לגוף הענין שהנוער שהשקיעו בו כל כך עמל, ובכל זה נסחף בזרם החילוני, הנה חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, אף שלא תמיד מצליחה באותה המדה שאל"י שואפים ומקיים, ועוד זאת אשר לפעמים תכופות ביותר התוצאות נראות רק לאחר זמן מכמה וכמה סיבות, ולפעמים רבות מתאחר עד שמסותר המחונך והמושפע בחיי משפחה, שאז אינו בעל שינויים כל כך, מביא בחשבון את כל העבר עליו ומצבו בהווה, ואז גם התקופה שקבל השפעה מאיש פלוני במקום פלוני, נכנסת בחשבון זה ויכולה להכריע את כף המאזנים לצד הטוב.

ועוד זאת, ובהקדם המסופר על רבנו עקיבא, אחד מגדולי התנאים, ומעמודי התורה שבעל פה שלנו, שמספרים חכמינו ז"ל אודותו, אשר ארבעים שנה הי' מלמד משפיע

אבילות לג' שנים?

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה
כשבא אברהם מחר המור' נתבשר שנולדה רבקה,
ויצחק הי' בן ל"ז שנה, שהרי בו בפרק מתה שרה... ובו
בפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראוי' לביאה
ג' שנים, ונשאה

(כח, כ. רש"י)

מפירוש רש"י זה נמצא שיצחק נשא את רבקה
ג' שנים אחרי פטירת שרה אמו.

והנה בפרשת חיי שרה (כד, סז) כתוב "ויקח את
רבקה... וינחם יצחק אחרי אמו", דעד נישואיו
לרבקה עדיין התאבל יצחק על פטירת שרה אמו.

ולכאורה יוקשה: הרי הדין הוא שאפילו על
אביו ואמו אסור להתאבל יותר מ"ב חודש (מועד
קטן כז, ב), וא"כ איך התאבל יצחק על פטירת שרה
ג' שנים?

ויש ליישב ע"פ פי' החוקוני (חיי שרה כד, סג.
הובא גם בריב"א פרשתנו בשם מדרש) עה"פ (חיי שרה
שם) "ויצא יצחק" – "מהיכן יצא מגן עדן שהי' שם
משעת העקידה עד עכשיו שלש שנים".

ועפ"ז נמצא שלא שמע יצחק מפטירת אמו
משעת העקידה עד ג' שנים לאח"ז, כי הי' בגן
עדן. וכששמע נהג אבילות זמן קצר כדין שמועה
רחוקה, ומיד "וינחם יצחק אחרי אמו". וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 369 ואילך)

מחלת רשעה או כשרה?

מחלת נו' על נשיו לו לאשה וילך עשו
אל ישמעאל ויקח את

על נשיו – הוסיף רשעה על רשעתו שלא
גרש את הראשונות
(כח, ט. רש"י)

לפום ריהטא דברי רש"י אלו תמוהים ביותר,
דהרי הטעם לזה שלקח עשו אשה מבנות ישמעאל
הי' כפי שכתוב לפני זה "וירא עשו כי רעות בנות
כנען בעיני יצחק", וא"כ מכיון שנשיו הראשונות
היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" (פרשתנו כו, לה),
הרי באם רצה לגרום נחת רוח לאביו, הי' עליו
לקחת אשה כשרה, ומדוע לקח עוד "רשעה"
לאשה?

ויש לומר בזה באופן מחודש, שאין הכוונה
ב"הוסיף רשעה על רשעתו" שהוסיף "מרשעת על
מרשעיותו", כי הרי מוכרחים לומר שמחלת בת
ישמעאל אשה כשרה היתה, כנ"ל, אלא יש לפרש
"רשעה" מלשון "את הרשעה כולה בעשן תכלה",
והיינו שבנישואי עשו למחלת, הוסיף מעשה רשע
על רשעותו שלפני זה.

דאף שנראה שבנישואיו אלה עשה דבר טוב,
שלקח אשה כשרה ומיוחסת – בת ישמעאל, הנה
האמת הייתה הפוכה לגמרי, שבזה הראה עשו את
רשעתו הגדולה ו"הוסיף רשעה על רשעתו".

כי באם כוונת עשו היתה לטובה, הי' עליו
לגרש את נשיו הראשונות. ומזה שלא עשה כן,
ה"ז סימן שבאמת לא רצה לגרום נחת לאביו,
ואדרבה, נישואיו לאשה כשרה ומיוחסת היו רק
לשם צביעות, שייראה כמי שרוצה לגרום נחת
ליצחק.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 113 ואילך. ח"ה עמ' 27)

ה"ז 170

שהנתינה היתה מכולם יחדיו (ולא שנתן מכל מין בפ"ע חלק עשירי שבו), היינו שהיתה נעשית ע"פ אומדנא משוויות כל הנכסים יחד, ולזה נתעורר אצלו ספק איך צריך לחשב שוויות המלח והתבן שבנכסיו²⁴, דהא כנ"ל שוויים תלוי באופן שימושם²⁵. ובזה רצה שיסבור אביו שהוא "מדקדק במצוות" (כלשון רש"י שם), שמדייק באופן החשבון דעשירית מכל נכסיו (משא"כ באם נפרש שרצה לעשר ממה שפטור מן המעשר, אינו מובן לשון זה, דטפי הול"ל "מהדר במצוות" או "מחמיר").

זו מורה שאינו מדקדק במצוות כי ה' לו לידע מהנהגת יצחק – כי מובן שחשבון המעשר אינו דבר גלוי כו'.

24) עפ"ז יומתק הטעם שלא נקט רש"י כגירסת הפסיקתא דר"כ (דלעיל בפנים) "מים (ומלח)".

25) בנוגע לדברים אחרים, גם אותם שכשמעריבים אותם בדברים אחרים נתוסף בחשיבותם – לכאורה אין שאלה, ודנים לפי חשיבותם בהווה בפועל. אבל בנוגע למלח ותבן, שכל (עיקר) חשיבותם הוא רק כשמעריבים אותם בדברים אחרים, מקום לומר שאצלם מחשבים ע"פ העתיד כו'.

מפורש יותר בהכתוב שם – "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה גו'", בכל המינים, כולל המלח והתבן, ורק ששאלת עשו היתה "היאך מעשרין" במינים אלו²¹, כמשי"ת.

ויובן ממה דמצינו במין דמלח ותבן, שבוזה נבדלים משאר מינים, דאף שבפ"ע יש בהם שוויות מועטת ביותר (דהמלח ודאי אין משתמשין בו לבדו, ואף התבן אינו שוה כ"כ, כשמשתמשין בו בפ"ע להסקה בתנור או למאכל בהמה, כדמצינו בש"ס (שבת רפ"ג. שם לה, ב)), אבל כשנותנים אותם לתוך מינים אחרים להשביחם, הנה אף בכמות מועטת²² משבחים שוויות המין ההוא פי כמה, וכדמצינו בכתוב גבי מלח – "היאכל תפל בלי מלח" (איוב ו, ו), דהמלח מהפך המאכל מלהיות תפל, וכן התבן שנשתמשו בו ישראל לבנין הלבנים במצרים (שמות ה, ז ואילך), דאז מתגדלת שוויותו.

וזהו שנתקשה עשו, אחר שידע שאביו מקיים מעשר מכל נכסיו²³, ומסתבר

21) להעיר גם מגו"א ועוד כאן.

22) להעיר מפרש"י לעיל (וירא יט, כו).

23) ובזה אין להקשות (כנ"ל בפנים) אשר שאלה

יינה של תורה

"קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"

ביאור הדמיון בין יצחק לאברהם במהותם וענינם הרוחני, אף שבפשטות נראה דהיו בב' בחינות הפכיות זו מזו; ביאור ענין מידות האהבה ויראה, והטעם שיראה דוקא היא המביאה לידי שלמות הדביקות בהקב"ה.

◇ ◇ ◇

א. על הפסוק (ריש פרשתנו) "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" ביארו חז"ל (בבא מציעא פז, א, ועוד. הובא בפרש"י עה"פ) טעם כפל הלשון "יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" – "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה . . מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם".

וכבר הקשו במפרשים (אלשיך, ועוד) דאם מהאי טעמא, ה' צריך זה להכתב סמוך ללידתו של יצחק, ומדוע המתין הכתוב עד כאן?

ומזה שענין זה נכתב בפרשתנו, שהיא הפרשה העוסקת ביחוד בענינו של יצחק, מובן, דהא שקלסתר פניו של יצחק ה' דומה לשל אברהם הוא לא רק במראה החיצוני (בכדי להפריך טענת ליצני הדור), אלא שה' דומה גם בעצם ענינו (בעבודתו הרוחנית) לאברהם.

ב. והנה, בנוגע לעבודתם של אברהם ויצחק מצינו שעבודתו של אברהם היתה בעיקר במידת האהבה לה', וכמו שמכונה (ישעי' מא, ח) "אברהם אוהבי". ואילו עבודתו

לאברהם (יבמות עא, א) אף דבזמן הזה "מל ולא פרע כאילו לא מל" (שבת קלז, רע"ב). ועד"ז מצינו במצות ייבום, דקודם מתן תורה קיימה אף ע"י האב או קרוב אחר מן המשפחה (רמב"ן וישב לה, ח"י¹⁷), אף שבזה"ז מתקיימת רק באח. ועד"ז י"ל בנדוד"ד שמצות מעשר היו מקיימין בכל הנכסים, ומש"נ "ויתן לו מעשר מכל" קאי אכל נכסיו¹⁸, ולא רק אשלה המלחמה כשיטת הרמב"ם (דהא נתניתו משלל המלחמה כבר נתפרשה בפ"ע במה שאמר אברהם "אם מחוט וגו' אקח מכל אשר לך" (לך יד, כג), היינו שלא יקח מאוס משלל סדום¹⁹).

ותו יש ליישב בשיטתו, דהוא סבר דמעשר שנתן אברהם ה' מדין "מעשר כספים", דמחוייב כל אדם ליתן מעשר מכל רווחיו (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. טושו"ע יו"ד ר"ס רמט, ובש"ך שם), ואע"פ שחייב זה הוא רק מדרבנן, הא קיים אברהם כל התורה ואפילו חיובי דרבנן (קידושין פב, א. יומא כח, ב), שלמדו זה מן הכתוב (פרשתנו כו, ה) "וישמור תורתי

17 וראה ג"כ חזקוני (שם, יג). רד"ק, מושב זקנים (מבעה"ת) ואוה"ח (שם, כד). דעת זקנים מבעה"ת (שם, כו).

18 כמ"ש הריב"א והגו"א שם.

19 וראה גם מפרשים שבהערה 4. מגדל עוז הל' מלכים רפ"ט. - ומ"ש הרמב"ן שם (וראה הנסמן לעיל בהערה 2 בסופה) ד(רק) "חלק הגבוה הפריש לתתו לכהן" - אינו בפשטות משמעות הכתוב שמלך סדום קיבל בחזרה מאברהם את הכל - ש"ס האמירה ד"אני העשרתי את אברם" (שהרי קודם נתנית המעשר לכהן ה"ז רכושו והנותן ונעשה (בתוספת) עשיר עי"ז).

גו'²⁰, וכיון ש"מעשר כספים" הוא בכלל מצות מעשר (דבספרי (הובא בתוד"ה עשר - תענית ט, א) יליף לחיוב "מעשר כספים" מן הכתוב שנאמר במעשרות (ראה יד, כב) - "עשר תעשר"), נוכל לומר דאברהם קיים מצות מעשר במה שנתן מכל נכסיו.

ד

עפ"ז יהי' מיושב שאלת עשו לאביו בדיני מעשר דמלח ותבן

ובאם נפרש כן במה שנאמר גבי אברהם "ויתן לו מעשר מכל", חזינן דאברהם קיים מצוות מעשר בכ"ז אשר לו, שנתן עשירית מכל מה שבידו מדין "מעשר" (ולא מדין "תרומת המכס"), ונצטרך לומר בזה כנ"ל, דקודם מ"ת קיימו למצות מעשר בכל דבר שהי' בידם ולא רק במינים שנתחייבו אחר מתן תורה (או שנאמר דקיימו אף "מעשר כספים" דרבנן שהוא בכל דבר, והוי ממצות מעשר).

ורק לדרך זו נוכל ליישב הגירסא הנ"ל, דכיון שכן נהג אברהם ודאי הנהיג כן לזרעו, כמש"נ "יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' גו'" (וירא יח, ט), ודאי שגם יצחק ה' מקיים מצות מעשר כמו אברהם (ולהדרך השני, שהוא מעשר כספים, הוא

20 שמוזה מובן שיתכן לומר דמש"נ בתושב"כ "ויתן לו מעשר" הכוונה בזה גם למעשר דרבנן, ונמנה (לדעת הראב"ד) מצוה זו שקיים אברהם (ולא כל המצות שקיים עד שלא נתנו - וכקושיית הלח"מ שם), כי נמנו רק אלו המפורשים (או עכ"פ מרומזים) בתושב"כ.

של יצחק היתה במידת היראה, שלכן נאמר עליו (ויצא לא, מב) "ופחד יצחק" ("ודדחיל ל' יצחק" (תרגום אונקלוס)).

והנה ב' אופני עבודה אלו חלוקים זמ"ז:

אהבה ענינה הוא קירוב האוהב אל הנאהב, שאין בזה תנועה של התבטלות האוהב כלפי הנאהב, אדרבה, באהבה מורגשת מציאות האוהב, שהוא נעשה קרוב. משא"כ יראה ענינה - שהאדם מתבטל ומאבד תוקפו ומציאותו כלפי זה שירא ממנו.

וכמו שמצינו בדומה לזה, החילוק בין רגש הבן כלפי אביו, לבין רגש העבד כלפי אדונו:

יחס הבן לאביו יסודו (בעיקר) ברגש האהבה שביניהם - והרי אהבת הבן אל אביו אינה מבטלת את 'מציאותו' של הבן, כי אם כפי שהוא במציאותו יש לו קירוב ואהבה לאביו;

משא"כ יחס העבד לאדונו יסודו (בעיקר) במידת היראה (יראת העבד מאדונו), שענינה ופעולתה הוא הביטול - שיקבל עליו את עול אדונו ולהיות כפוף ובטל אליו.

וכן הוא גם החילוק בין אהבה ויראה בעבודת השי"ת, דהרי בני ישראל הם "אם כבנים אם כעבדים" (פיוט "היום הרת עולם" בתפלת מוסף דר"ה), מצד אחד "בנים אתם לה' אלוקיכם" (ראה יד, א), ומאידך "עבדי הם" (בהר כה, מב).

והיינו, שכאשר מתבונן אדם בקירובו של הקב"ה לישראל, "כי אתה אבינו" (ישעי' סג, טז), ה"ז מעורר בלבו רגשי אהבה וקירוב אל הקב"ה.

וכאשר מתבונן בזה שהקב"ה "מלכנו" ה"ז מעורר אצל האדם פחד ויראה, וה"ה מתבטל לגמרי אל הקב"ה.

עפ"ז צריך להבין לכאורה, כיצד אמרו ש"יצחק דומה לאברהם" בתוכנו ומהותו הפנימית, והרי ע"פ הנ"ל נמצא דלא רק שענינם ועבודתם שונים בתכלית, אלא הם אף הפכיים?

ג. הביאור בזה:

בפשטות נראה, אשר פעולת הדביקות והקירוב להקב"ה היא באהבת ה' דוקא. משא"כ ביראה, אשר בה אין נרגש כל כך הקירוב והדביקות בהקב"ה. אך האמת היא, דאדרבה, היכולת לבוא לדביקות אמיתית ומושלמת בקב"ה, היא ע"י רגש היראה דוקא.

דהנה, בעבודה דמידת האהבה נרגשת מציאות האוהב, שהוא (האדם) מתקרב להקב"ה (כנ"ל), ולכן, כמה שיתעורר האדם ברגשי אהבה ודביקות בהקב"ה, הנה מאחר והוא נברא מוגבל, קירובו להקב"ה הוא קירוב מוגבל;

הדביקות האמיתית בה', כפי שהוא מרומם ולמעלה מכל ההגבלות, יכולה להיות

דוקא ע"י שתחילה ה"ה מבטל את עצמו לגמרי מכל וכל, דאזי ביכלתו לידבק בהקב"ה בעצמו, מאחר ש'הגבלות' ורגשי האדם אינם נרגשים כלל.

וכמו שנאמר "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" (ישעי' נז, טו), דרומומות וקדושת שמו ית' שוכנת דווקא אצל ה"דכא ושפל רוח".

וכמו שמצינו ביחס העבד לאדונו (שכנ"ל, זהו הדוגמא לעבודת היראה והביטול כלפי הקב"ה), שדווקא על העבד אמרו חז"ל (רש"י בהעלותך יב, ח) "עבד מלך מלך" – כי היות ואין העבד מרגיש את עצמו כלל, וכל ענינו הוא רק להיות עבד להמלך, נמצא שאין לעבד תוקף מצ"ע, ובאם יש לו תוקף ומעלה ה"ז היותו עבד למלך, וממילא, תוקפו של העבד הוא הוא תוקפו של המלך.

ד. על פי כל הנ"ל יובן גם בנוגע לעבודתו של יצחק:

היראה של יצחק היתה היראה המביאה לדביקות האמיתית בקב"ה, דהיא הכנה להשמחה בעבודת ה', הבאה ע"י הקדמת הביטול. וכפי שמתבטא זה גם בשמו שנקרא "יצחק" מלשון שחוק ושמחה.

וזהו "אברהם הוליד את יצחק", דבאמת אין מידת היראה סותרת כלל למידת האהבה דאברהם, אלא אדרבה, היא המביאה לידי שלמות הדביקות בקב"ה (ענין האהבה).

יקדים דלהראב"ד נתן אברהם מדין "מעשר", דקודם מ"ת נהג בכל

והנה, לבד מזה יש להקשות בלשון השאלה (שהובאה בפרש"י¹³) "היאך מעשרין", מה נתקשה בזה¹⁴, הא בעצמו קרא לזה "מעשר" שהוא עשירית ממה שבידו¹⁵. ועוד, דבאם נאמר שפטורין מן המעשר, והוא שאל "היאך מעשרין", ודאי הוכיח בזה בורותו, דמלשון שאלתו משמע שחשבם לחייבים במעשר, ורק שלא ידע כיצד הוא סדר המעשר¹⁶.

(13) משא"כ לגירסת התנחומא דלעיל, דשאל אם חייבים במעשר.

(14) וכבר הקשה בצידה לדרך על הרא"ם שכתב שמקורו של פרש"י הוא מתנחומא.

[בדפוס שני דפרש"י הגירסא "אם מעשרין". אבל בכת"י רש"י, דפוס רש"י ומפרשי רש"י (כולל הרא"ם) שתח"י הוא כפנים].

(15) כמו שהקשה ברע"ב על פרש"י כאן. – ופירושו "שה" שואל מה טעם מעשרין כו" (ע"ש) [וכן מ"ש במהרי"ק על פרש"י (ירושלים תשל"א) "כלומר מאמתי מעשרין ואיזהו גמר מלאכתו"] – אינו לפי פשטות הלשון "היאך מעשרין". וראה פי' הדברי דוד שבהערה הבאה.

(16) גו"א וצידה לדרך כאן.

בדברי דוד כאן "דלא מספקא לי" אם חייב במעשר . . אלא דהראה לפני אביו שהוא מחמיר על עצמו לחייבו במעשר אלא דמספקא לי . . בהך מעשר שאינו אלא חומרא מהו שיתן המעשר ע"פ האומדן. ובמשכיל לדוד כאן: שה"י שואל ידענא דהתבן פטור מדינא, מיהו הרוצה להחמיר ולעשרו היאך יעשה דמסתברא דיש לו לעשות איזה חילוק ושינוי . . ולא ליתא מינה חורבה לעשר מן הפטור על החיוב. אבל פשטות הלשון "היאך מעשרין" משמעו

וזהו רק באם ננקוט בלשון זה, אמנם מצינו גירסא אחרת במדרש שלפנינו, דגריס "היך מתקנין, ולגרסא זו אפ"ל דבהא גופא נתקשה, דכיון שבמינים אלו ליכא מצות "מעשר", איך יוכל לתקן לאכילה בדרך אחר (דודאי בכל דבר צריך לתקנו לאכילה, בהראותו ד"לה' הארץ ומלואה" (תהלים כד, א)), וע"ד מה דפירש ה"גור ארי"י שם, ובזה מחזור גם מה שלא הראה בזה בורותו. אמנם להגירסא הנ"ל, דשאלתו היתה "היאך מעשרין", אינו מיושב.

וליישב גם הגירסא האחרת, הוא רק באם נפרש כשיטת הראב"ד דמה שנתן אברהם הי' ממצוות מעשר, דעפ"ז אתי שפיר דרשת רז"ל, ובהקדם היישוב על הראב"ד ממה שהצדיקו המפרשים שיטת הרמב"ם, כיון דמצוות מעשר הוא רק בגידולי קרקע.

די"ל בזה, דאעפ"כ ס"ל להראב"ד שהוא בכלל מעשר, דאף שדין מעשר הוא בגידולי קרקע, אמנם גדר זה גופא שבמעשר הוא ממה שנתחדש במ"ת, דניתנה תורה ונתחדשה הלכה, וקודם מ"ת היתה מצוות מעשר בכל דבר, ולזה נתן אברהם "מעשר מכל" מדין מצוות מעשר. וכדמצינו בשאר מצוות שקיימו האבות, דלא נתקיימו בכל דיניהם שבזמן הזה, וכמו מילה דלא ניתנה פריעת מילה

שפשיטא לי' שהם חייבים במעשר (כבמפרשים הנ"ל בתחילת ההערה). ועוד ועיקר: הבן חמש למקרא עדיין לא למד דאין מעשרין באומדן או דאין מעשרין מן הפטור על החיוב, ואם זוהי כוונת רש"י הו"ל פ"ש.

פנינים

דרוש ואגדה

התנהגות עם הזולת רק במדת החסד

ויתן לך האלוקים מטל השמים
ומשמני הארץ
(כז, כח)

בהנהגתו של יצחק אבינו מצינו דבר והיפוכו:
מצד אחד היתה מדתו מדת הגבורה והיראה,
וכמ"ש "פחד יצחק", וכדאיתא במדרש (כ"ד פס"ה,
יב) על הפסוק בפרשתנו (כז, ב) "לא ידעתי יום
מותי" – "אמר [יצחק] שמא לפרק אמי אני מגיע
והיא בת ק"ז מתה והריני בן ה' שנים סמוך
לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק
אמי שמא לפרק אבא", שכבר ה' שנים סמוך לפרק
מיתת שרה, דאג יצחק שמא ימות.

אך מצד שני כשבירך יצחק את יעקב אבינו
ברכו בברכות נעלות מאוד ובהרחבה הכי גדולה.
דברנו "יתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני
הארץ", שיהי' לו כל טוב הן ברוחניות – "שמים",
והן בגשמיות – "הארץ".

ומזה הוראה נפלאה לכל אחד ואחד:

אפילו מי שמחמיר על עצמו בכל דבר,
והנהגתו היא בקו הגבורה והיראה, עליו לנהוג כן
רק כשמדובר בנוגע לעצמו. אך בדברים הנוגעים
לזולתו, אסור להתנהג בקו הגבורה, כ"א יש לנהוג
בקו החסד, ולתת בהרחבה גדולה, ובלי הגבלות.

(עי' לקוטי שיחות חפ"ז עמ' 712 ואילך)

ברכת יצחק לעשו דווקא

בעבור תברכך נפשי בטרם אמות
(כז, ד)

בפרשתנו מדובר בארוכה אודות רצון יצחק
לברך את עשו לפני מותו.

וידועה התמי', מדוע רצה יצחק לברך את עשו,
האם לא ידע את רשעותו הגדולה?

ומבואר הוא ע"פ מ"ש בתורת החסידות,
שעבודת יצחק בכללות ימי חייו היתה בחפירת
בארות, ותוכנה, שאף דבמקום שנראה רק עפר
וצורות, הרי ע"י חפירה בעומק האדמה, גילה
יצחק שגם במקום ההוא נמצאים "מים חיים".

והיינו, שעבודת יצחק היתה לגלות שגם
במקום שנראה 'ריק' מקדושתו של הקב"ה הנה
ע"י חפירה בעומק מגלים גם שם ניצוצי קדושה.

ועפ"ז יובן זה שברך את עשו, משום שכוונתו
היתה לגלות שגם אצל עשו, שבחיצוניות נראה
שרחוק הוא לגמרי מעבודת השי"ת, הנה ע"י
"חפירה" ועבודה קשה, יכולים לגלות שבפנימיות
נפשו ה"ה קשור לעבודת הבורא.

ומזה הוראה אלינו, שאם גם אצל עשו הרשע
עסק יצחק לגלות פנימיות נפשו ולקשרו להקב"ה,
הרי דברים ק"ו שצריכים לעבוד גם עם אלו
הנראים כרחוקים מתורה ועבודת ה', ולגלות
את פנימיות נפשם – "מים חיים", שישונו לדרך
אבותינו.

(עי' לקוטי שיחות חפ"ז עמ' 191 ואילך)

נראה ליישב, דמחזור הא שהרמב"ם לא
הזכיר מה שנתקיים ע"י אברהם, דהא
חיוב זה דמלחמת מדין אינו נוהג לדורות,
כמ"ש הרמב"ם עצמו במ"א (סהמ"צ שורש
ג). ועפ"ז תגדל הקושיא לשיטת הראב"ד,
מה שפירש שהוא מדין מעשר.

ועוד זאת, דאף אם תמצוי לפרש
בהכתובים בדרך אחר דהי' מדין מעשר,
עדיין יל"ע מהיכי תיתי הכריח הראב"ד
דלא כהרמב"ם, עד שהשיג עליו דודאי הי'
לו להזכיר מה שנתן אברהם מעשר, הא
כיון דאיכא אף לפרושי בדרך אחרת שלא
הי' זה מעשר, אין לזה הכרח מן הכתובים,
וא"ש מה שהרמב"ם נמנע מלהזכירו.

והנראה בזה, בהקדם דרשת רז"ל
(בראשית רבה פס"ג, י') על הכתוב שנאמר
בפרשתנו (כח, כז) "ויגדלו הנערים ויהי
עשו איש יודע ציד איש שדה גוי", דעשו
רצה "לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו
אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן¹⁰,
כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות¹¹"

(וראה נחלת יעקב על פרש"י שם) [*].

ויש להוסיף עוד: אם נפרש "יודע ציד" כפשוטו,
הו"ל להקדים "איש שדה" ל"יודע ציד" (שהרי
צידה כפשוטה הוא רק אחריו היותו בשדה). ומזה
מוכרח שהענין ד"יודע ציד" הי' עוד בהיותו בבית
טרם יציאתו לשדה.

ועפ"ז יומתק ג"כ הכרחו של רש"י לפרש שהרמב"ם
היא בזה ש"שואלו" . היאך מעשרין כו", ולא כפי'
הראב"ע שהענין ד"מלא מרמות" שייך לצידה
כפשוטה.

12 וראה לקמן הערה 16.

(*) ושאיני פרש"י לעיל (נח י, ט) – ששם מפורש
"לפני ה'".

9 וכ"ה בפסיקתא דר"כ שם. ובתנחומא פרשתנו
ח: מהו שתהא חייבת במעשר.

10 בריב"א עה"ת כאן: את הדמאי ואת המלח
ואת התבן. וצ"ע.

11 ראה רע"ב, רא"ם (ועוד) כאן ההכרח ע"ד
הפשט שלא לפרש "יודע ציד" כפשוטו.

[אף שרש"י עצמו: (א) מפרש "איש שדה" –
"וצודה בקשתו חיות ועופות" (והרי זה ענין נוסף
על "איש שדה" – "אדם בטל" (וראה רא"ם וגו"א
שם) – ודלא כתי' הא' ברא"ם). (ב) עה"פ (שם,
כח) "ציד בפיו" מפרש בפ' הראשון "כתרגומו"
(ענין הצידה כפשוטו), ורק בפ' הב' (ומדגיש שזהו
"מדרשו") מפרש "שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו"

ותחילה יל"ע בשיטת הראב"ד, היכי סבר דהוא מדין מעשר, הא כנ"ל המעשר אינו אלא בגידולי קרקע. ולאידך, תימה מה יישבו המפרשים דברי הרמב"ם במה שביארו דהי' מעשר משלל המלחמה, הא היא גופא תיקשי לי' אמאי לא הזכיר הרמב"ם חוב שני זה שקיימו אברהם, ליתן מעשר משלל המלחמה (או להאופן השני – המצוה שקיים מלכי צדק).

ב

יקשה על הראב"ד מה ישיב להרמב"ם, ויקשה גבי המעשר דעשו

וב"צפנת פענח" (הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה¹) כ', דמעשר זה משלל המלחמה, הוא מגדר הציווי שנצטוו ישראל במלחמת מדין, להביא "תרומת המכס" מהשבי ומלקוח שלקחו ממדין² (מטות לא, כח ואילך). ולדבריו

דיצחק למעשרות הי' – אף שפירשו (לך לך יד, כ) שאברהם נתן מעשר.

6 אין לתרץ כי בכלל אין זה ענין מעשר שלנו, כ"א כמוש"כ הרד"ק בשם אביו (הובא גם בטור הארוך) שמלכי צדק אמר לאברהם "תוכל לקחת המעשר מן הכל... כי כל מציל ממון חבירו המעשר הוא שלו על שטרט להצילו". כי א"א לפרש כן בדעת הרמב"ם כי נוסף על שלפי"ז הו"ל לכתוב ששם תיקן דין זה (אף שבדוחק יש לתרץ שהרמב"ם מונה כאן רק מצות שהיו קודם מ"ת ולא דינים) ברמב"ם לא נמצא דין זה שהמציל ממון חבירו המעשר הוא שלו.

7 וראה גם צפע"נ עה"ת פ' לך (עמ' נז).

8 ודוקא לפירוש זה יומתק ההמשך בכתוב: אשר מגן צריך בידך (הרכוש והנשים והעם) ויתן לו מעשר מכל (אשר מגן), משא"כ לדעת רש"י – הובאה לעיל הערה 2.

שנתן אברהם מעשר ממנו למלכי צדק דהוה כהן (כמסופר בהכתובים שם), וא"כ בודאי אינו מכלל חוב "מעשר", דהמעשר אינו נוהג אלא בגידולי קרקע (או יתירה מזו, דאברהם לא נתן מאומה³, ופירוש הכתוב התם הוא, דמלכי צדק נתן מעשר לאברהם⁴, ואברהם הי' הכהן⁵).

משא"כ גבי יצחק נאמר "וימצא בשנה ההיא מאה שערים" (פרשתנו כב, יב), ואיתא ע"ז במדרש (בראשית רבה פס"ד, ו) ד"מדד אותה מפני המעשרות". אמנם להראב"ד גם נתינת אברהם היתה מדין מעשר⁶.

2 כי לא הי' לו ממה ליתן שהרי אמר "אם מחוט גוי" (מגדל עוז שם. רד"ק בשם אביו. מקומות שנשמנו בהערה 4). ולדעת הראב"ד שאברהם הפריש מעשר – יש לומר שס"ל (א) שאברהם נתן מעשר "מכל אשר לו" ולא מן השבי (כדפירש"י שם – ראה ריב"א וגו"א שם). (ב) שכיון שהשלל נקנה לאברהם, אלא שויתר עליו למלך סדום – ויתר רק על שלו אבל לא על המעשר שהוא לגבוה (ריב"א, פירוש טור הארוך, אוה"ח (פסוק כא) וראה גם רמב"ן כאן).

3 בזהר (ח"א פז, ב) שהקב"ה נתן מעשר לאברהם. אבל גם לפי פירוש זה מוכח שקיימו אז מצות מעשר למטה, כי מצותיו של הקב"ה הם ע"י שהאדם מקיים המצות (תו"א לד, ד).

4 ריב"א. פירוש טור הארוך בשם "יש מפרשים". חזקוני. וראה גם רד"ק שם בשם אביו (הובא בטור הארוך שם).

5 במגדל עוז שם "מדרשות חלוקות הם כו" וּמפרש שהראב"ד לא ס"ל הדרשה שהאומד דיצחק למעשרות הי'. ודבריו צע"ג. כי בפשטות, כוונת הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם הוא (א) על שלא מנה הפרשת מעשר עם המצות דאברהם, (ב) על מה שמנה מצוה זו בין המצות שנתחדשו ע"י יצחק. אבל גם לדעת הראב"ד י"ל שהאומד דיצחק למעשרות הי'. והרי כן דעת רש"י (תולדות כו, יב) ורמב"ן (שם כו, ה) שהביאו הדרשה שהאומד

חידושי סוגיות

פלוגת הרמב"ם והראב"ד במעשר קודם מ"ת

יביא מה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר "מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע; יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז מיישב דרק אי נחדש שנתנת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי שפיר דברי המדרש

א

שיטת הרמב"ם דאברהם לא נתן "מעשר", דלא הי' גידולי קרקע

בדין מצוות שנתחייבו בהם קודם מ"ת, כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"א): על ששה דברים נצטווה אדם הראשון כו' בא אברהם ונצטווה כו' ויצחק הפריש מעשר. והשיג עליו הראב"ד¹, ד"הי' ראוי לומר

והוא הפריש מעשר", פירוש דבמצות מעשר נתחייבו בימי אברהם, והו"ל להרמב"ם לומר "והוא (אברהם, דבי' קאי) הפריש מעשר". חזינן דאיפליגו אי מצות מעשר הוא חוב מימות אברהם או מימות יצחק, ויל"ע במאי קמיפלגי.

והנה, בנו"כ הרמב"ם על אתר (ראה רדב"ז, כסף משנה ומגדל עוז שם) פירשו, דנחלקו בפירוש הכתוב "ויתן לו מעשר מכל" (לך יד, כ) שנאמר גבי אברהם, דלהרמב"ם לא הי' זה כלל מגדר מצות מעשר, דהא התם מיירי בשלל המלחמה

(1) וראה תורה שלמה לך אות קלב. וש"נ.